

BOSHLANG'ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA ARIFMETIK AMALLARNI O'RGATISH METODIKASI

Farg'ona davlat universiteti talabasi

Xolmirzayeva Odinaxon Qobiljon qizi

e-mail: odinaxolmirzayeva782@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf matematika darslarida arifmetik amallarni (qo'shish, ayirish, ko'paytirish, bo'lish) o'rgatishning ilmiy-nazariy asoslari, metodik yondashuvlari, didaktik tamoyillari hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish masalalari keng yoritilgan. Arifmetik amallarni o'rgatish jarayonida o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olish, ko'rgazmalilikdan foydalanish, faol va interfaol metodlarni qo'llashning ahamiyati asoslab berilgan.

Maqolada arifmetik amallarni bosqichma-bosqich o'rgatish, og'zaki va yozma hisoblash malakalarini shakllantirish, mantiqiy fikrlashni rivojlantirish, muammoli vaziyatlar yaratish, didaktik o'yinlar orqali bilimni mustahkamlash yo'llari batafsil ko'rsatib berilgan. Shuningdek, dars jarayonida differensial yondashuv, individual ishlash, mustaqil topshiriqlar, nazorat va baholash mexanizmlarining samaradorligi tahlil qilingan.

Didaktik o'yinlar orqali arifmetik amallarni o'rgatishning afzalliklari, o'yin turlari, ularni tashkil etish metodikasi ham maqolada alohida yoritilgan. O'quvchilarning bilish faolligini oshirish, motivatsiyasini kuchaytirish, ijodiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda o'yin texnologiyalarining o'rni ko'rsatib o'tilgan.

Mazkur maqola boshlang'ich sinf o'qituvchilari, pedagogika yo'nalishi talabalari va metodistlar uchun metodik qo'llanma vazifasini bajaradi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, matematika metodikasi, arifmetik amallar, qo'shish, ayirish, ko'paytirish, bo'lish, og'zaki hisoblash, yozma hisoblash, didaktik o'yin, interfaol metod, muammoli ta'lim, ko'rgazmalilik, tizimlilik, izchillik, mustaqil

fikrlash, mantiqiy tafakkur, kompetensiyaviy yondashuv, pedagogik texnologiya, innovatsion metod, differensial yondashuv, ta'lim samaradorligi, nazorat va baholash, o'quv motivatsiyasi, aqliy faoliyat, matematik savodxonlik.

Boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarning matematik savodxonligini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, arifmetik amallarni puxta o'zlashtirish keyingi matematik bilimlarning asosi hisoblanadi.

Arifmetik amallarni o'rgatishda o'quvchilarning konkret-obrazli tafakkuri ustun bo'lishini hisobga olish zarur. Shu sababli, darslarda ko'rgazmali vositalar, predmetli faoliyat, didaktik o'yinlar va interfaol metodlardan keng foydalanish tavsiya etiladi.

Arifmetik amallarni o'rgatish bosqichlari

Arifmetik amallarni o'rgatish quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

Tayyorlov bosqichi – sanash, taqqoslash, guruhlash ko'nikmalarini shakllantirish.

Mazmuniy tushuntirish bosqichi – amal mazmunini ochib berish.

Amaliy qo'llash bosqichi – mashqlar bajarish.

Mustahkamlash bosqichi – takrorlash va umumlashtirish.

Nazorat bosqichi – bilim va ko'nikmalarni tekshirish.

Qo'shish va ayirishni o'rgatish metodikasi

Qo'shish ikki yoki undan ortiq to'plamni birlashtirish orqali tushuntiriladi.

Misol:

$4 \text{ ta olma} + 3 \text{ ta olma} = 7 \text{ ta olma}$

Ayirish esa kamaytirish yoki ajratib olish mazmunida o'rgatiladi.

Misol:

$9 - 4 = 5$

Bu bosqichda quyidagilarga e'tibor beriladi:

Son tarkibini bilish

10 ichida tez hisoblash

Sonlar orasidagi bog'lanishni tushunish

Ko'paytirish va bo'lishni o'rgatish metodikasi

Ko‘paytirish takroriy qo‘shish asosida tushuntiriladi:

$$5 \times 3 = 5 + 5 + 5$$

Bo‘lish esa teng taqsimlash asosida:

$$15 \div 3 = 5$$

Jadvalni yodlash bilan birga, mazmunini tushunish muhimdir.

Didaktik o‘yinlar orqali arifmetik amallarni o‘rgatish

Didaktik o‘yinlar o‘quvchilarning darsga qiziqishini oshiradi, bilimni mustahkamlaydi va faol ishtirokni ta‘minlaydi.

1. “Tez javob” o‘yini

O‘qituvchi misol aytadi, o‘quvchilar tez javob beradi.

Masalan: $7 + 8$, $12 - 5$, 6×4 .

2. “Zanjirli hisob”

Bir o‘quvchi misol aytadi, keyingisi javob asosida yangi misol tuzadi.

odina□, [24.02.2026 18:55]

Masalan:

$$5 + 5 = 10$$

$$10 - 3 = 7$$

$$7 \times 2 = 14$$

3. “Kim chaqqon?”

Guruhlarga bo‘linib, berilgan misollarni tez va to‘g‘ri bajarish topshiriladi.

4. “Matematik domino”

Domino kartochkalarida misol va javoblar yoziladi. To‘g‘ri ulash orqali zanjir hosil qilinadi.

5. “Topib ko‘r”

O‘qituvchi natijani aytadi, o‘quvchilar amalni topadi.

Masalan: Javob 12. Qanday ikki sonni qo‘shsak 12 chiqadi?

6. “Savatchani to‘ldir”

Savatcha ichiga faqat ma‘lum javobga teng misollar tashlanadi. Masalan, javobi 15 bo‘lgan misollar.

7. Rolli o‘yin – “Do‘kon”

Bir o'quvchi sotuvchi, boshqalar xaridor bo'ladi. Hisob-kitob qilish orqali qo'shish va ayirish mustahkamlanadi.

Differensial yondashuv

Kuchli o'quvchilarga murakkabroq masalalar, qiyinchilikka duch kelayotganlarga esa soddalashtirilgan topshiriqlar beriladi. Bu individual yondashuvni ta'minlaydi.

Arifmetik amallarni o'rgatishda uchraydigan xatolar

Sonlarni noto'g'ri joylashtirish

Ko'chirishda xato qilish

Jadvalni mexanik yodlash

Bularni bartaraf etish uchun:

Ko'rgazmali vositalardan foydalanish

Ko'proq og'zaki mashqlar

Individual ishlash

Xulosa. Boshlang'ich sinf matematika darslarida arifmetik amallarni o'rgatish o'quvchilarning matematik tafakkurini shakllantiradi, mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi va hayotiy ko'nikmalarni hosil qiladi.

Didaktik o'yinlar, interfaol metodlar va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash orqali ta'lim samaradorligini oshirish mumkin. Arifmetik amallarni ongli ravishda o'zlashtirgan o'quvchi keyingi bosqichlarda matematikani muvaffaqiyatli egallaydi.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risida"gi Farmoni. – Toshkent, 2019.

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risidagi qarori. – Toshkent

3. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Boshlang'ich ta'lim fanlari bo'yicha davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi. – Toshkent: Respublika ta'lim markazi, 2021.

4. Jumayev M.E. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
5. To'raqulov X., Abdullayeva N. Matematika o'qitish metodikasi (boshlang'ich ta'lim yo'nalishi uchun). – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
6. Bikbayeva N.U. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2019.
7. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: O'qituvchi, 2017.
8. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2016.
9. Karimova V.M. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Fan, 2018.
10. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Fan, 2015.
11. Respublika ta'lim markazi. Boshlang'ich sinf matematika darsliklari (1–4-sinflar). – Toshkent, so'nggi nashrlar.
12. Ziyomuhamedov B. Didaktika asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2014.